

УЗАГАЛЬНЕНИЙ ЗВІТ
про реалізацію наукової теми кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
«Корекційно-компенсаторна складова інтеграції дітей
з особливими освітніми потребами в соціальне середовище»
(у межах теми Інституту людини
«Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України»)
за 5 років (05.2016-05.2021)

У межах наукової теми Інституту людини, її значущості щодо становлення особистості, кафедра спеціальної та інклюзивної освіти свої наукові дослідження націлила на пошук напрямів та методик ефективної підготовки до життя в соціумі дітей з особливими освітніми потребами.

Реалізація теми кафедри відбувалась за чотирма темами:

- 1) Формування передумов навчання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами.
- 2) Система соціально-психологічних ресурсів освітнього середовища в контексті розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами.
- 3) Технологія формування полімодального сприймання у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.
- 4) Технологія формування складоритмічної структури мовлення у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Формування передумов навчання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами формування передумов навчання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами (виконавиця: *Т.В. Скрипник*)

Дослідження **Тетяни Скрипник** орієнтоване на модернізацію підходу до формування передумов навчання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Особливо значущим є теоретико-методичне обґрунтування новітніх підходів до формування передумов навчання і розвитку дітей з ООП.

З опорою на методи з науково доведеною ефективністю розроблено програму формування передумов навчання і розвитку дітей з розладами аутистичного спектра «Синергія» (Свідоцтво про авторське право № 90668 від 15.07.2019 р.), що сприяють системним перетворенням їхніх базових процесів і функцій та уможливають розширення їхньої участі в освітній діяльності.

Розроблено **«системно-ресурсний»** підхід, який охоплює взаємопов'язані структурні компоненти, вибудовані у певній ієрархії, за моделлю цілісного розвитку **J. Ayres**. Визначено зміст, етапи та методичне забезпечення психолого-педагогічного впливу на розвиток дітей з РАС задля розширення їхньої участі в

освітньому процесі та життєдіяльності загалом. До кожного з 4-х етапів цілісного розвитку підібрано прийоми і методи впливу, а також інструменти і засоби.

Апробовано програму втручання «Синергія», що охоплює ресурси середовища (зовнішні ресурси) та ресурси дитини (внутрішні ресурси); аналіз та узагальнення отриманих результатів дали змогу удосконалити її методичне забезпечення, а також визначити вимоги до фахівців, принципи і необхідні умови для ефективного впровадження дієвого впливу за Програмою.

Результати дослідження втілено у численних статтях, у тому числі, у журналах з наукометричними базами Scopus та Web of Science, у монографії: «Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху (2019 р.)» та науково-методичних посібниках: «Програма втручання «Синергія»: формування базових передумов навчання і розвитку дітей з розладами аутистичного спектра» (2021), «Учні початкових класів з розладами аутистичного спектра: навчання і розвиток» (2021, Гриф Міністерства освіти і науки України № 1/9- 570 від 09.10.2020).

Результати дослідження включено до змісту дисциплін вибіркового блоку «Психолого-педагогічна допомога дітям з аутизмом».

Система соціально-психологічних ресурсів освітнього середовища в контексті розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами (виконавці: *О.В. Мартинчук, Т.В. Скрипник, Н.З. Софій, Наталія Богданович-Хансен*).

У дослідженні відбулись зміни відповідно до попереднього планування, що пов'язано із входженням викладачів кафедри до міжнародної дослідницької групи зі спеціальної та інклюзивної освіти під керівництвом Наталії Богданович-Хансен, викладача Nord University, керівника магістерської програми «Майстер логопедії» (Норвегія). Відповідно, дослідження за цією темою здійснювалось у межах реалізації наукової теми кафедри та міжнародного дослідження «Діалоги між Північною та Східною Європою щодо розвитку інклюзії: теоретичні та практичні перспективи».

Насамперед, здійснено системне дослідження наявності бар'єрів та освітніх ресурсів у системі забезпечення інклюзивного навчання в умовах реформування освіти в Україні на основі глибокого аналізу законодавчих, рекомендаційних документів, розроблених як в Україні, так і в європейському просторі, а також громадської думки зацікавленої спільноти.

Встановлено, що інклюзивна освіта проходить етап концептуалізації та інституціалізації: визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти у напрямі задоволення суспільної потреби; оформлення інклюзивної освіти в упорядковану освітню систему (освітній феномен) зі своєю методологією та цінностями, механізмами реалізації

ідей інклюзії в освіті; розроблено методологічні підходи до освіти осіб з особливими освітніми потребами.

Виявлено:

- розрив між освітньою політикою та практикою навчання осіб з ООП;
- брак досліджень узгодженості національного законодавства, концепції та змісту інклюзивної освіти на засадах культурологічного та цивілізаційного підходів;
- необхідність пошуку ресурсів формування особистості в соціокультурному контексті в умовах цивілізаційних змін.

Результати наукових досліджень авторського колективу дозволили окреслити питання термінології, методологічної орієнтованості, забезпеченої сучасними технологіями навчання та спрямованими на максимальний розвиток особистості з ООП.

Результати дослідження представлено у розділі «Inclusive education in Ukraine – tension between policy and practice» у міжнародній монографії:

Dialogues between Northern and Eastern Europe on the Development of Inclusion. Theoretical and Practical Perspectives / Edited By Natallia Bahdanovich Hanssen, Sven-Erik Hansén, Kristina Ström. London: Routledge, 2021. 272 p.

Режим доступу: <https://www.routledge.com/Dialogues-between-Northern-and-Eastern-Europe-on-the-Development-of-Inclusion/Hanssen-Hansen-Strom/p/book/9780367409890>

Результати дослідження включено до змісту дисциплін: «Спеціальна педагогіка з історією», «Інклюзивна освіта».

Технологія формування полімодального сприймання у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами (виконавиці: Катерина Луцько, Олена Мартинчук).

На удосконалення якості соціалізації дітей з ООП через навчальний (розвивальний) процес спрямоване дослідження полімодального сприймання як ресурсу їх когнітивного та мовленнєвого розвитку.

Спеціальна педагогіка, її зміст та технології розглядаються з точки зору когнітивної складової особистості, що ґрунтується на активізації нейронів, формуванні та закріпленні у пам'яті нейронних зв'язків, їх ансамблів при формуванні мовлення, пізнавальних дій та операцій, виходячи з того, що в арсеналі дітей кожної нозології є повноцінні і частково збережені сенсорні системи, інтелектуальні задатки, типовий перебіг ряду психічних процесів.

Розроблено педагогічну методику «навантаженої енцефалографії», яка спрямована на вивчення наявності (чи відсутності) реакцій (відгуків) мозку на ті чи інші мовленнєві і сенсомоторні стимули, які вплітались у фонову (традиційну)

електроенцефалографію, тобто, під час проведення ЕЕГ дитині пропонували мовленнєві та сенсорні стимули. Дослідження проводились на базі Інституту отоларингології імені О. Коломійченка, Академії медичних наук за підтримки та участі доктора медичних наук Тетяни Шидловської.

Дослідження сенсорних процесів при сприйманні мовлення виявило вищу активність нейронів при слухо-зоровому сприйманні мовлення (тобто при включенні читання з губ у дітей з мовленнєвими порушеннями). При сприйманні предметів зором (дистанційно) виявлено низьку активність мозку у порівнянні з обстеженням предметів тактильно-зоро-руховим способом (контактно), що ставить під сумнів ефективність методу демонстрації при навчанні дітей з ООП.

Отримані результати дослідження, вивчення педагогічної практики спонукає до переосмислення сучасних підходів до навчання дітей з ООП, а особливо до його компенсаторно-корекційної складової. Очевидною є необхідність спрямування навчального процесу на когнітивний розвиток особистості в контексті забезпечення активізації формування нейронних зв'язків (ансамблів нейронів) та їх закріплення в умовах доступності навчального матеріалу, задіяння комплексів сенсорних механізмів, емоційного відгуку дитини.

Результати дослідження включено до змісту дисциплін: «Методика когнітивного розвитку з сенсомоторною складовою», «Спеціальна методика розвитку мовлення дітей раннього і дошкільного віку з порушеннями мовлення».

Технологія формування складоритмічної структури мовлення у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами (виконавці: Катерина Луцько, Наталія Бабиц, Катерина Тичина, Наталія Заєркова, Оксана Таран, Ганна Супрун, Марина Овчаренко, Тетяна Хомик).

У комплексному дослідженні з питань формування **складоритмічної структури мовлення:**

- розкрито інноваційний контент формування складоритму як ресурсу мовленнєвого розвитку дітей з ООП;
- осучаснено розуміння терміну і поняття “складоритм”;
- висвітлено сучасний погляд на дефініції складоритму;
- визначено стан сформованості складоритмічної структури мовлення у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами;
- розроблено технологію «Складоритм» як ресурс мовленнєвого розвитку дітей із особливими освітніми потребами.

У процесі експериментального дослідження визначено особливості кожного параметру складоритмічної структури мовлення у дітей з різними порушеннями, виявлено більш суттєві відмінності стану сформованості блоків складоритмічної

структури мовлення у дітей із порушеннями слуху та мовлення, зору та мовлення, опорно-рухової сфери та мовлення. Визначені особливості були враховані під час розроблення технології з формування складоритмічної структури мовлення, в основу якої покладено формування руху-ритму-простору як базових параметрів для подальшого розвитку мовлення.

Технологія «Складоритм» містить чотири модулі та три рівні функціонування. Вона складається з 6 інтегрованих методик: «Перкусійна гра», «Лазерна ритміка», «Кінестетична міогімнастика», «Ритмічне коло», «Евритмія» та «Lego-простір».

Реалізація розробленої технології «Складоритм» відбувалась упродовж 2017-2020 рр. у закладах дошкільної освіти №9, 49, 95, 323, 577, 582, 485, 590, 591 м. Києва професорсько-викладацьким складом кафедри та здобувачами вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта.

На підставі отриманих даних апробованих методик констатовано, що їхнє використання підвищує рівень сформованості рухових, ритмічних та просторових навичок у дітей з особливими освітніми потребами, що позитивно впливає на розвиток мовлення, зокрема його складоритмічну структуру. Результати дослідження включено до змісту дисциплін: «Логопедія», «Логопедичний практикум», «Логоритміка», «Теорія і методика ігрової діяльності».

Завідувач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти

Олена МАРТИНЧУК